

Література

1. Арон Р. Этапы социологической мысли. – М., 1993. – С. 358.
2. Мелетинский Е. Поэтика мифов. – М., 1995. – С. 230-231.
3. Новик Е. Архаические верования // Историко-этнографические исследования по фольклору. – М., 1994. – С. 156.
4. Традиционные мировоззрения тюрков Южной Сибири. – Новосибирск, 1988. – С. 101.
5. Тэрнер В. Символ и ритуал. – М., 1983. – С. 51.
6. Труссон П. Сакральное и миф / [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://nationalism.org/vvv/trusson-sacral-and-myth.htm>. – С. 4.
7. Фрейд З. “Я” и “Оно”. – Тбилиси, 1991. – Т. 1. – С. 215.
8. Щащ Тшуд. Аспекты сакрального / [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.proza.ru/2009/06/30/452>.
9. Элиаде М. Миф о вечном возвращении / Элиаде М. Избранные сочинения: Миф о вечном возвращении. Образы и символы. Священное и мирское / – М.: Ладомир, 2000. – С. 78, 83.
10. Яффе Я. Символизм в изобразительном искусстве // Человек и его символы. – СПб, 1996. – С. 347.

Mykhaylo Yuriy

Sacred as a cultural phenomenon

The article deals with the essence of the sacred, which is based on any belief. It is highlighted the current sides of the sacral portrait and pointed to its connection with the magical and mystical.

Key words: sacred, myth, symbol, ritual, worship, creation, profanum.

Надійшла до редакції 11.09.2015 р.

УДК 322 (497.2)

© Віра Бурдяк
(Чернівці)

ДИНАМІЗМ РОЗВИТКУ ЕТНОПОЛІТИЧНИХ АСПЕКТІВ БОЛГАРСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Автор, доводить, що аналізуючи етнополітику Республіки Болгарія, слід враховувати певні конфліктогенні проблеми в розвитку міжнаціональних відносин, які діяли в державі впродовж століть. Зараз вони посилюються гострими соціальними і національними процесами, що стали ознакою сьогодення і проявляються у всіх посткомуністичних країнах. Для прогресу сучасної Болгарії необхідно вирішити надзвичайно важливу проблему – забезпечити добробут населення, мир та злагоду між людьми різних національностей, які всі є болгарськими громадянами.

Ключові слова: Республіка Болгарія, етнополітичні аспекти, етнічні групи, національне питання, держава, суспільство, болгарі, турки.

Постановка й актуальність дослідження. Для етнополітики держав ЦСЄ, зокрема й для Болгарії, характерне невизнання етнічних меншин, виключення робилося лише для деяких етнічних і релігійних груп. Метою державної етнополітики в регіоні стало «залучення» цих груп населення до основної народності даної країни. Значна їх частина, зрештою, адаптувалася в мовному, політичному, а поступово і в етнічному плані, але це не витіснило усвідомлення свого особливого походження і там, де етнічні групи були чисельними, проживали компактно – «метод залучення не спрацьовував».

Розвиток етнополітики Болгарії щодо етнічних меншин після Другої світової війни можна поділити на три етапи. Перший – охоплює період з кінця війни до середини 50-х рр. Його умовно називають «комуністичний інтернаціоналізм». У державі широко застосовувався марксистсько-ленінський підхід і радянський досвід вирішення національного питання. Другий

етап –середина 50-х – кінець 80-х рр., називають «комуністичним націоналізмом». Політична практика центру спрямовувалася на насильницьку асиміляцію всіх національних меншин для досягнення національної гомогенності. Третій етап розпочався після краху комуністичних режимів у Центрально-Східній Європі. Комуністична теорія і практика втратили цінність, а демократія, що прийшла їм на зміну, лише набуває необхідних сили й досвіду. У політичному просторі, в т.ч., у сфері етнополітики, утворився своєрідний вакуум, який заповнюється по двох основних напрямках – демократії, з визнаними міжнародною спільнотою правами людини, з одного боку, і націоналізму, правого та лівого, з другого. Звідси, впливає актуальність заявленої проблеми в сучасний період.

Політична історія балканських народів і Болгарії в т.ч., від виникнення та консолідації окремих націй і до наших днів сповнена боротьбою за національну емансипацію, визволення, створення і зміцнення власних національних держав, дотримання національних прав та розвитку етноменшин, подолання конфліктів. Крім наукового інтересу, проблема має і важливі політичні виміри, адже, «де є етнічні відмінності, там неминуче трапляється етнічний конфлікт», – гласить відомий закон етнічності Дж.Олпорта. Історія впливає на сучасність і, безперечно, має непересічний вплив на майбутнє.

Мета статті полягає у дослідженні впливу етнополітичних аспектів на сучасні реалії та демократичний розвиток болгарського суспільства.

Останні дослідження і публікації. Проблеми, до яких звертається автор статті, цікавлять багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників. Серед болгарських вчених, які досліджують національне питання крізь призму політичних, економічних, правових, ідеологічних, релігійних тощо проблем, можна назвати К.Манчева [8], Ю.Маркова [9], Кр.Петкова і Г.Фотева [13], В.Стоянова [19]. В Україні цими проблемами успішно займаються такі провідні науковці як В.Євтух [2], І.Кресіна [4], О.Куць і М.Мадін [5], Л.Нагорна [10], М.Обушний [11]. Однак, вкажемо, що складність проблеми розвитку етнополітики (незатухаючі етнонаціональні конфлікти у різних регіонах світу), зумовлює потребу дальших досліджень цього політичного феномену з метою вироблення теоретичних та практичних підходів до її розуміння, розвитку, збагачення досвідом, у процесі становлення нових демократичних держав, якими є і Україна, і Болгарія.

Виклад основного матеріалу. Результати проведеного дослідження етнополітики Болгарії вказують на спільні риси, притаманні державам регіону, і на ряд особливостей та специфіку, що проявляються тут при вирішенні зазначеної проблеми. Болгарська етнополітика після Другої світової війни охоплювала три проблеми: македонське та турецьке питання і життя болгар в інших країнах. Жодне з них у Болгарії не мало розробленої й обґрунтованої концепції. Уряд, то форсував македонське питання, доходячи до крайнощів, то «вирішував» турецьке (мусульманське) питання, то демонстрував «стурбованість» про долю болгар, які жили в інших державах.

У міжвоєнний період міжнародний комуністичний рух і як його складова частина – Болгарська комуністична партія (БКП), дотримувалися положення про існування самостійної македонської нації на Балканах. Більше того, лідери БКП підкреслювали, що основне ядро македонського народу знаходиться в Югославії, а після того як вона завоює самостійність, об'єднає навколо себе македонців Болгарії та Греції, то стане об'єднуючою ланкою в братському союзі між Болгарією, Югославією та Грецією [13, с. 47]. Ця позиція привела БКП до політики «македонізації» Пірінського краю відразу після війни. Йшлося не лише про утвердження македонської мови, театрів, шкіл, вчителів, бібліотек, видання літератури, пропагандистсько-просвітницьку діяльність тощо, а про значно важливіше – здійснення тиску на населення, щоб воно ідентифікувало себе як македонців (перепис 1946 р.) і перегляд частини болгарської історії (розпуск македонського наукового інституту і македонських організацій, передача їх майна й архіву до Югославії, перенесення праху Гоце Делчева у Скоп'є тощо). Теза про окрему македонську націю стала провідною в ЗМІ, книгах і так тривало до середини 50-х рр. В академічній «Історії Болгарії» (1955 р.), яку підготував Інститут історії Болгарії Болгарської Академії Наук (БАН), відсутня тема Ілїнденсько-Преображенського

повстання, поверхово розкрита вона й в інших розділах та параграфах, де йшлося не про болгар, а про «македонське населення, македонські народні маси» тощо [3, с. 197, 213-216].

Після «відлучення» Югославської комуністичної партії від міжнародного комуністичного руху у 1948 р. виникли перші передумови для зміни курсу. Вже на V Конгресі БКП (1948 р.) звучали виступи проти «македонізації» Пірінського краю і засуджувалася політика Югославії, а, відповідно, й Республіка Македонія кваліфікувалася як «системна кампанія проти всього болгарського, проти болгарського народу, проти його культури...» [7, с. 64]. З того часу розпочалася переоцінка цінностей у політиці щодо македонського питання, яка продовжувалася не одне десятиліття. На початку 60-х рр. запанував новий підхід, що корінним чином відрізнявся від попереднього. Так, стверджувалося, що у Болгарії ніколи не існувало і не існує слов'янського населення з неболгарською національною свідомістю, населення Пірінського краю не представляє собою і не може представляти національну меншину, а є частиною болгарської нації; створення македонської нації у Вардарській Македонії здійснювалося на антиболгарській основі – шляхом денационалізації населення, яке відчувало себе болгарами; Болгарія виступає проти фальсифікації болгарської історії та культури, відповідно, проти присвоєння Югославією однієї з частин Болгарії. Це зафіксували у відповідному партійному рішенні – на Пленумі ЦК БКП у березні 1963 р.

Як наслідок, у другому виданні академічної «Історії Болгарії» (1962 р.), з'явився окремий параграф «Національно-визвольна боротьба в Македонії та Тракії». В ньому повстання вже розглядалося як частина болгарської історії. У 1968 р. Інститут історії Болгарії БАН видав «Історико-політичну довідку» з македонського питання, де розкривався болгарський характер Македонії в минулому. Водночас формувалися наукові структури, які різними засобами обґрунтовували і доводили справедливість болгарської позиції з македонського питання; на міжнародні наукові диспути з югославськими (і македонськими) істориками споряджалися масові делегації для відстоювання болгарських позицій; докладалися зусилля для розвитку болгаристики як наукового напрямку; організовувалися масові наукові конгреси в Софії; заручалися підтримкою вчених інших країн тощо. Болгарська дійсність проникалася підкресленою самосвідомістю і патріотичністю, з'явився поділ на «патріотів» і «нігілістів», модним став розгляд історичних подій «з болгарських позицій».

Вся кампанія розраховувалася на протиставлення Болгарії й Югославії одна одній. Дискусії і суперечки вийшли за межі наукових кіл, продовжувалися серед політиків і партійної верхівки, охопили широкі верстви населення в обох державах. Так, обіцяний на початку народно-демократичного періоду «братський союз» відійшов у забуття. Замість нього розвивалися суперечки про те, чия була і чия є Македонія. І, якщо у минулому в Македонії, про це сперечалися три держави – Болгарія, Сербія і Греція, то згодом до них додалися ще дві – т.зв. колишня югославська республіка Македонія і Албанія. Нині у болгарській політиці є чимало фактів, які вказують на поступове подолання крайнощів. Помірковане, прихильне ставлення до македонської незалежності, її визнання і допомога з боку Республіки Болгарія зняли гостроту націоналістичних протиріч та напругу у македонському питанні.

Виключно непослідовною була болгарська політика і в турецькому питанні. У джерелах можна знайти різні дані про кількісний склад мусульманського населення Болгарії (турків, болгаромохамедан, циган). Так, у 1934 р. кількість турків складала 618 260 чол., а в 1965 р. – 747 000 чол. Зауважимо, що їхня частка в етнічній структурі Болгарії постійно зменшується. Це розпочалося ще у період звільнення Болгарії від турецького панування. У 1882 р. їх нараховувалося 17,2 % від усього населення країни; у 1900 р. – відповідно 12,2 %; у 1934 р. – 9,7 %; у 1956 р. – 9,6 %; у 1985 р. – 9,1 % [8, с. 318]⁹. Більшість з них (61,8 %) компактно проживають у 4 округах – Кирджалійському, Разградському, Шуменському і Тирговіштському [13, с. 74].

У перші повоєнні роки турки в Болгарії мали статус меншини. При уряді Г.Дімітрова відбулися досить суттєві сприятливі зміни в житті меншини, зокрема у сфері освіти і навчання, які позитивно вплинули на демографічний ріст турецького населення. У жовтні 1946 р.

прийняли Закон про народну освіту, за яким збільшили кількість державних національних шкіл [9, с. 70] і повністю прирівняли їх до болгарських. Упродовж року відкрили 75 освітніх шкіл, де навчалося 60 % турецьких дітей, тоді як у 1939 р. школи відвідували лише 15 % з них [18, с. 70]. Для релігійних потреб залишили 5 духовних початкових шкіл та вищу школу Ньюаб у Шумені, що згодом стала турецькою національною гімназією. У 1947 р. вперше відкрили турецьку педагогічну школу в Старій Загорі та Болгарську магометанську гімназію у Пловдиві. При Учительському інституті в Шумені з 1948 р. готували вчителів для турецьких середніх шкіл. Відкрили дитсадки і читальні зали в округах компактного проживання турків. У ст. 79 Конституція Болгарії (1947 р.) наголошувала, що «національним меншинам гарантується розвиток національної культури і навчання на рідній мові, при обов'язковому вивченні болгарської мови», а ст. 71 гарантувала право кожного громадянина вільно визначати свою національність. Отже, в Основному Законі вперше визнали національні меншини і хоч не йшлося конкретно про турків, проте, це фактично їм гарантувало національний статус. Але це не стосувалося релігійного статусу.

У новій Конституції аналогічно до програми Вітчизняного Фронту йшлося про відокремлення держави від церкви, державний погляд на народну освіту, гарантії світського характеру освіти та закриття приватних духовних шкіл і, починаючи з 1948 р., уряд встановив прямий контроль над турецькими школами, а далі й релігійними об'єднаннями. Однак виявилось, що традиційні свободи – звичні для болгар, при перенесенні їх на турків – негативно вплинули на статус меншини. Більшість турків жили у традиційних сільських общинах.

Вони болісно сприйняли нехтування права на самовизначення мусульманської школи та заборону вивчення Корану, оскільки віруючий мусульманин, навіть не знаючи арабської мови, прагнув придбати екземпляр цієї книги, що володіла, на його думку, властивістю оберігати оселю від лиха та нещастя. Адже віра у мусульман проявляється переважно механічно, в їхніх буденних справах, згідно з настановами ісламу, який сформулював для правовірних спеціальні норми поведінки, побутові звичаї. Без Аллаха ні кроку – так традиційно склався побут насамперед турків-селян [16, с. 97-98]. Звідси, зрозуміло, чому вони сприймали зміни в напрямі відкритості, як погіршення життєвого рівня, як релігійні утиски і намагалися відстояти свої права. Це неминуче штовхало до конфлікту між владними та соціальними структурами, їх менталітетом, викликало потребу національної самоідентифікації та бажання переселитися до Туреччини. Щоб запобігти еміграційним настроям, БКП агітувала мусульман розірвати зв'язки з Туреччиною, не слухати «ворожі радіопередачі», нав'язувала їм спосіб життя як титульної нації країни – болгар, залучала до роботи у промисловості і будівництві. Віра у багатьох турків була вже хистка чи втрачена, то це давало можливість переселяти на роботу в міста не сім'ї, а лише чоловіків (без жінок і дітей). Подібно діяли і при колективізації, адже жінки в ісламі пригноблені і повинні залишатися вдома, коли чоловіки йдуть на роботу. Зрештою, це змушувало поривати з релігією [16, с. 99-100].

Крім внутрішньополітичної ситуації, на погіршення становища турків впливали зміни, що відбувалися у зовнішній політиці держави. Ворожість і зростаюча напруга у відносинах між Болгарією та Туреччиною дійшли до апогею і 13 березня 1948 р. болгарський уряд заявив Ноту протесту турецькому мілітаризму, викриваючи його шпигунські дії, на яку Анкара відповіла такою ж Нотою болгарським військовим [12]. Водночас ускладнилися болгарсько-югославські відносини, що, у сукупності, негативно вплинуло на статус болгарських турків. Уряд посилив політику змішування етносів у державі. На практиці застосовувався широкий набір заходів, включаючи й адміністративні, аж до переселення, що, як правило, проводилося примусово. Труднощі і соціальні зміни, дія пропаганди з Анкари, військові сутички у прикордонній смузі, оскільки і Туреччина, і Греція не визнавали кордонів Болгарії – зміцнювали емігрантські настрої серед турків. І в кінці 1948 р. почалася південноболгарська велика переселенська акція, за якою до Туреччини виїхали 150 тис. болгарських турків. Подібне продовжувалося і в наступні роки [1].

Але концентрованим виразом комуністичного націоналізму став т.зв. процес Відродження у 80-х рр. – спроба насильницької зміни імен турків на болгарські, переслідування турецької

мови, «поболгарення» мусульманського населення держави. Напруга між болгарами і турками, що проживали в південних округах країни, особливо зросла після вимушеного виїзду болгарських турок із країни влітку 1989 р., викликаного прийняттям Закону про свободу переміщення болгарських громадян. 29 травня 1989 р. Генсек БКП Т. Живков виступив з офіційним зверненням по радіо і телебаченню, в якому закликав Туреччину відкрити свої кордони для «кожного болгарського мусульманина, який бажає емігрувати», мотивуючи це тим, що при побудові нового суспільства потрібні єдність та закритість народу [15]. Державна і партійна еліта погоджувалися, як і в 50-х рр., переселити осіб, що не «перевиховуються», а на всіх інших турків посилити асиміляційний вплив. Цьому відповідало і рішення ЦК БКП «Про дальше об'єднання болгарської соціалістичної нації». Після перших протестів сотні турків депортували в Югославію, Угорщину й Австрію. Серед них було багато членів турецької підпільної організації, «неблагонадійних осіб» та тих, які виступали проти зміни імен і назв. Так, за перші тижні депортували біля 10 тис. чол., а всього виїхало майже 320 тис. тюркомовних мусульман до Туреччини [8, с. 144].

Така абсурдна етнополітика спонукала етнічний конфлікт у державі. І Болгарія згодом неодноразово намагалася довести свою толерантність до «інших». Більше того, виник антагонізм між болгарами та турками, і кожного, хто повернувся після переселенської акції з Туреччини до Болгарії, вже називали «зрадником», «запроданцем», кожний, хто відстоював людські права уже представляв загрозу – оскільки він міг домагатися «автономії, якою могла б скористатися Туреччина і окупувати частину Болгарії» (повторення Кіпрського варіанту на болгарському ґрунті) тощо [13, с. 306-314]. Це страхіття великою мірою було інспіроване і підігрите владою, розвиваючись по висхідній аж до падіння комуністичного режиму наприкінці 1989 р.

Із 90-х рр. поступово набирала швидкості зворотний процес – взаємні зустрічі болгар і турків, толерантність з того й іншого боку, дотримання права згідно з нормами, визнаними міжнародною спільнотою. Всупереч цьому, акумульована у процесі Відродження негативна націоналістична енергія залишилася. Головною ареною прояву націоналізму – лівого і правого, у сучасній Болгарії є дві теми: навчання на рідній мові і політичні організації на етнічній основі. В обох випадках політичний простір заповнюють суперечки, підтримувані і зліва, і справа. Показово, що в новій Конституції Болгарії (1991 р.) є стаття, яка забороняє утворення політичних партій на етнічній основі. Більше того, Конституція РБ відобразила очевидну думку її творців щодо національної єдності. В ст.2 записано, що «Республіка Болгарія – єдина держава з місцевим самоврядуванням. У ній не допускаються автономні територіальні утворення. Територіальна цілісність Республіки Болгарія недоторкана». І знову підставою для такої заборони став «комплекс страху» – права меншин, власна політична партія, автономія в перспективі, – думки, що поширюються і нині в Болгарії, і викликають забуття, що Болгарія є батьківщиною не лише болгарського, а й мусульманського населення, тієї його частини, яка має турецьку національну свідомість. Ситуація дещо змінюється, адже ЄС, членом якого Болгарія є з 2007 р., постійно контролює етнополітичну ситуацію в державі.

Таблиця 1.

Етнічні групи Болгарії за переписом 1991 року

Етнічна група	Загальна кількість	у % до всього населення
Болгари і помаки *	7 271 185	85,67
Турки і помаки *	800 052	9,43
Цигани	313 396	3,69
Вірмени	13 677	0,16
Інші	89 007	1,05
Всього	8 487 317	100,00

Джерело: [17, с. 54].

Примітка: * Помаки – мусульмани, які розмовляють болгарською мовою і нараховують біля 270 тис., включені до болгарських і турецьких груп.

Непослідовність болгарської етнополітики спостерігається і щодо третьої проблеми – болгар в інших країнах. По-суті питанням про їхню долю десятиліттями ніхто не займався серйозно, чи якщо й проявляли певний інтерес, то в контексті класової боротьби, революції, пролетарського інтернаціоналізму, здебільшого з огляду збереження «болгарського» і підтримки зв'язків з Болгарією. Так, у Болгарії з 1944 р. існував Слов'янський комітет, який видавав журнал «Слов'яни». Його продовженням став Комітет болгар на чужині, який з 1983 р. видає журнал «Родолубство», що поширюється в багатьох країнах світу. Крім того, на Болгарському радіо запроваджені спеціальні передачі для болгар діаспори. Час від часу в пресі з'являлися окремі статті, але все це, зрештою, не виходило за межі «словесного». З початку демократичних перетворень інтерес до болгар діаспори суттєво зріс – про це свідчать промови у парламенті, відвідування вищими державними урядовцями болгар у Молдові, Україні, великий інтерес до західних співвітчизників і спроби захисту їх людських прав тощо. Особливих успіхів тут досягли лише у поверненні з Іспанії до Болгарії колишнього царя Симеона Сакскобургготського, віддавши йому вотум довіри на парламентських виборах у червні 2001 р., чим посприяли тому, що він став міністром-головою (прем'єр-міністром) Республіки Болгарія.

Таблиця 2.

Етнічні болгары за межами Болгарії

Країна	Кількість болгарського населення (тис.чол.)
Україна	231 800
Молдова	88 419
Росія	32 785
Сербія	25 000 ¹
Казахстан	10 726
Узбекистан	2 160
Македонія	1 547 ²
Таджикистан	1 072

Джерело: [14, с. 26].

Примітки: 1. Місцеві органи влади Сербії вказують, що там проживає 40 000 болгарського населення // Демокрація. – 1992. – 30 мая; Агенція для Закордонних Болгар у 1995 р. дала неофіційну кількість 60 000 // БТА. – 1995. – 12 юни. 2. Згідно з переписом населення Македонії в 1994 р. // Македонська служба інформації та зв'язку, 5 січня 1995 р., розповсюджено електронно.

Водночас Конституція держави не гарантує відповідальності уряду у захисті болгарських громадян, які проживають за межами країни, вона, на відміну від Конституцій Угорщини чи Македонії, не згадує про відповідальність за етнічних болгар, що проживають за межами країни (див. табл. 2).

На жаль, проявів націоналізму в Болгарії є достатньо і в посткомуністичний час. Про це свідчить, наприклад, навіть діюча Конституція, яка проголосила Болгарію однонаціональною державою. Це дивно, адже, зрозуміло, що в державі немає жодного законодавця, який би не знав, що Болгарія є батьківщиною понад 800 тис. турків, не кажучи про 400 тис. чол. з інших меншин. А якщо так, то як же інтерпретувати той факт, що роки поспіль після Другої світової війни все в Болгарії було «народним» (Народна Республіка Болгарія, народна влада, народний уряд, народна міліція, народна армія, народний палац культури, навіть народний магазин – нармар), а сьогодні все «національне» (національне ТБ, національне радіо, національний палац культури, національна слідча служба, національний палац дітей та навіть національний іспит з болгарської мови – відомо, що є іспити випускні, на атестат зрілості, перевідні, вступні, семестрові, державні, але введення з того чи іншого предмету національного іспиту, очевидно, є болгарською специфікою)?

Висновки. Підводячи підсумок, зазначимо, що при аналізі етнополітики Болгарії слід враховувати існуючі певні конфліктогенні проблеми в розвитку міжнаціональних відносин. Зараз вони посилюються гострими соціальними та національними процесами, які стали ознакою сьогодення і проявляються у всіх посткомуністичних країнах. Але корінь проблеми, перш за все – у важкій спадщині багатовікового османського ярма та у постійній боротьбі між великими державами у цьому регіоні Європи. Тут у кожного народу є довгий рахунок до когось із сусідів. Названі фактори, в сукупності, стали причиною змішування населення та релігії регіону в минулому і навіть у сучасний період викликають зіткнення близьких за своїм етнічним походженням народів. Можна вважати, що першим наслідком розпаду Османської імперії в XIX-XX ст. було масове переселення людей у відновлені балканські держави з її європейських і малоазійських провінцій. По-друге, зустрічний потік мусульман рушив у ті османські володіння, що ще збереглися на Балканах і в Малій Азії. Відомо, що кожна з держав прагнула здійснити возведений в абсолют принцип XIX ст. – «одна національність – одна територія – одна нація – одна держава». Попри це, в кожній заново створеній державі є чимало груп різного етнічного походження, релігії і мови. Через війни, пережиті народами в XX і вже на початку XXI ст., репресивну політику урядів, емігрантські хвилі ніколи не стихають. Але в світі важко віднайти бодай одну країну, де б проживали представники лише однієї нації. У кожній країні, крім титульної, проживає ще декілька націй. І тому для прогресу Болгарії у сучасний період необхідно вирішити надзвичайно важливу проблему – забезпечити мир та злагоду між людьми різних національностей, які всі є болгарськими громадянами.

Література

1. Бурдяк В.І. Громадянське суспільство і соціальний капітал у нових країнах-членах Європейського Союзу / В.І. Бурдяк, І.В. Бутирська, М.Г. Герман, Т.П. Федорчак / Монографія. – Чернівці: Технодрук, 2015. – 336 с.; Burdiak V. Activities of the National Assembly for democratization of the Bulgarian society / V. Burdiak // Studium Europy Środkowej i Wschodniej. – Kutno : W-wo WSGK, 2014. – № 2. – S. 59-69; Бурдяк В. Національна держава у глобалізованому світі: виклики і пастки / В. Бурдяк // Панорама політологічних студій: Науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: РДГУ, 2015. – Вип. 13. – С. 98-104; Бурдяк В.І. Конфліктогенні проблеми в розвитку міжнаціональних відносин болгарського суспільства / В. Бурдяк // Stereotypy narodowościowe na pograniczu. Pod redakcją Wł. Bonusiaka. – Rzeszów: Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2002. – S. 324–339.
2. Євтух В.Б. Етнополітика в Україні: правничий та культурологічний аспекти / В.Б. Євтух. – К.: Фенікс, 1997. – 215 с.; Євтух В.Б. Етносуспільні процеси в Україні: можливості наукових інтерпретацій / В.Б. Євтух. – К.: Стислос, 2004. – 243 с.
3. История на България. Ч. II. – София, 1955. – С. 197, 213-216.
4. Кресіна І.О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси (етнополітологічний аналіз) / І.О. Кресіна. – К., 1998. – 392 с.
5. Куць О.М., Мадін М.П. Етнонаціональна свідомість у державотворчих процесах / О.М. Куць, М.П. Мадін. – Харків, 2009. – 318 с.
6. Куян І. Чи послаблює глобалізація суверенітет національних держав? / І. Куян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1510/>
7. Македонският въпрос. Историкополитическа справка. – София, 1968. – 128 с.
8. Манчев К. История на националния въпрос на Балканите / Кръстьо Манчев. – София: Парадигма, 2008. – 500 с.
9. Марков Ю.Г. Развитие на образование сред турского население в България. 1944-1952 гг. // Исторически преглед. – 1991. – № 5. – 43-58.
10. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні / Л. Нагорна. – К.: ІПіЕНД, 2002. – 271 с.
11. Обушний М. Етнос і нація: проблеми ідентичності. – К.: Український центр духовної культури, 1998. – 204 с.
12. Отечествон Фронт. – 1948. – 8 април.
13. Петков Кр., Фотев Г. Етническият конфликт в България. – София, 1990. – 344 с.
14. Писмо от България, ноември-декември. – София, 1993. – 136 с.
15. Работническо дело. – 1989. – 30 май.
16. Родионов А.А. Записки посла в Турции 1974-1983 // Новая и новейшая история. – 1999. – №2. – С. 97-98.
17. Статистически годишник 2003. – София: Национален Статистически Институт, 2003. – 184 с.
18. Stojanov V. Ausgrenzung und Integration: Die bulgarischen Türken nach dem Zweiten Weltkrieg (1944/45–1989) // Österreichische Osthefte. – 1997. – № 39. – Н.2.

Vira Burdiak

**The Dynamism of the Development of Ethno-political Aspects
Bulgarian Society**

The author argues that analyzing the ethnic policy of the Republic of Bulgaria, should be aware of certain contentious issues in the development of international relations, that operated in the state for centuries. Now they are compounded by pressing social and national processes, which became a sign of modernity and are evident in all post-Communist countries. For the progress of modern Bulgaria, one needs to solve an extremely important problem – to ensure the welfare, peace and accord between people of different nationalities, all of whom are Bulgarian citizens.

Keywords: Bulgaria, ethno-political aspects, ethnic groups, the national question, the state, society, Bulgarians, Turks.

Надійшла до редакції 12.09.2014 р.